

[Poznámky o reflexi]

Ladislav Hejdánek

◆ poznámky, česky, vznik: nedatováno

◆ notes, Czech, origin: nedatováno

[Poznámky o reflexi] [nedatováno]

1. Reflektující a reflektovaný je tentýž, a (jak dále vyplýne) není tentýž – jinak by nemohl být reflektující a reflektovaný.
2. Aby se člověk mohl reflektovat, musí od sebe odstoupit, distancovat se od sebe, jinak je jako reflektor, který sám sebe osvitit nemůže.¹
3. Jde tu vlastně o odstup mysli reflektující a mysli reflektované – kde se nachází hranice mezi nimi? Pokaždé přitom musí to být má mysl, kterou nelze jakoby mečem rozetnout vedví.
4. Má mysl (jako i já) má své trvání, vymezené počátkem a koncem. A toto trvání není jen sesbíranou řadou těsně za sebe přiřazených jakýchsi elementů do určitého rámce, trvání má svou kontinuitu.
5. Mimo to, i když člověk jako celek má jedno trvání charakteristické svou kontinuitou, tento celek obsahuje složitě strukturovaný systém mnoha kontinuálních trvání, která mají různý vztah k celku člověka, k částem tohoto celku i ke svým částem. Snadno to lze znázornit v biologické rovině: trvání srdce – trvání celku člověka – trvání krevního oběhu – trvání chlopní – trvání buněk, ze kterých se srdce sestává. I mysl má svou strukturu. Všechna tato trvání jsou souběživá, a to znamená i příčnou kontinuitu – tj. kontinuitu mezi trváními navzájem.
6. [ručně psaná poznámka okraji se šipkou sem mířící: „struktura reflexe, struktura aktu“] Reflektuji určitý akt, který v mé reflexi vystupuje jako konkrétní vymezený výsek z kontinuity trvání.² Nelze, abych kvůli reflexi konkrétního výseku do své reflexe pojímal celé trvání (resp. dosavadní trvání) kvůli jeho kontinuitě, mohu však reflektovat výsek díky strukturovanosti trvání. Vyseknutost výseku totiž neodpovídá „objektivnímu“ výseku, který se jako „objektivní“ stal – jinak řečeno: člověk není pouhým souborem výseků – při reflexi je jen odhlédnuto od celku trvání. Nakonec i samo reflektování má svou kontinuitu.
7. Jasně se to třeba ukáže na kodifikovaném měřítku času, které vztáhnu k určitému výseku, a tak jej ohraničím časovým úsekem od A do B. Je to zcela konkrétní úsek, který má svůj (ideální) počátek a konec, což odpovídá počátku a konci reflektovaného výseku, a to pochopitelně souvisí zase s tím, že reflektovaný výsek, který je výsekem ideálním mohu vztáhnout k jiným ideálním výsekům a k jiným abstrakcím. Akci z kontinuity trvání subjektu (-ů) a objektu (-ů) převádím na výsek a do kontinuity mého reflektování.
8. Celkem je „já“ od narození do smrti a je se sebou identický. „Já v r. 1966“ je výsekem celku „já“ a je někým jiným než „já v r. 1990“ přitom však je obě sjednoceno v celku „já“, v celku jeho kontinuálního trvání. A tak obě nemohu od sebe zcela odtrhnout ani navzájem zcela identifikovat.
9. Reflektuji vždy minulou akci – mysl reflektovaná je vždy mysl v některém z jejích předcházejících okamžiků, mysl minulá, „odumřelá“ – mysl reflektující je přítomná, když právě reflektuje a poté sama může být reflektována: jako reflektovaná reflektovavší mysl. Je to vlastně pro mysl přirozená distance, díky níž však nemůžeme slastně zapomenout na kontinuitu mezi sebou jako reflektovaným subjektem akce a mezi sebou jako subjektem reflexe, kterážto kontinuita brání úplné distanci a dokonalé reflexi, ale zdánlivě paradoxně umožňuje reflexi, neboť bez kontinuity bych byl jen rozkouskovaným pozorovatelem.

¹ viz též: C.F.von Weizsäcker: „Objektivující poznání zapomíná samo na sebe. V aktu poznání se mi stává známým předmět, ne však poznávající subjekt, totiž já sám. Oko se samo nevidí, reflektor sám zůstává ve tmě. K tomu abych poznal sebe, je třeba dalšího, nového aktu, je třeba reflexe světla a mne samého... Já však nejsem jen ruka, kterou vidím a oko, které jsem nahmatl, nýbrž také oko, které se dívá a ruka, která hmatá. – přibližný citát nejspíš

² „výsek“ – toto slovo samo ukazuje na nepřirozenost, na to, že v kontinuitě trvání nenajdeme někde stranou „vyseknuté“ části

10. Dále pak: onou vlastní akcí jsem se vztahoval k určitému intencionálnímu objektu,³ díky distanci pak mohu reflektovat celou akci, včetně vztahování se a svého subjektu, tedy mým intencionálním objektem se stane celá akce. (ot. vztahování se k vztahu?)

11. Distance má vést k reflexi, nikoli však k schizofrenii – je proto stále mít na paměti, že „výseky“ nelze oddělit od kontinuity trvání, leda ideálně abstrahovat – neb různé „výseky“ nejsou navzájem totožné.

12. Kontinuita tu znamená, že a) aktér a reflektující je týž – přičemž jako reflektující je od sebe jako aktéra distancován (jako jsou od sebe distancovány reflektovaná akce a akce reflexe, rovněž tak intencionální objekt reflektované akce a intencionální objekt reflexe) b) děje se tu poslušnost (ne ve smyslu kauzálním, ani: potom, tedy proto), tj. reflexe následuje akci c) akce a reflexe si urč. způsobem odpovídají tj. jde o souvislost akce, která se stala – akce, která je zprostředkována – reflexe akce d) možnost zprostředkování akce vědomí a trvání její (reprezentace?) ve vědomí e) akce i reflexe jsou směřovány k budoucnosti b) děje se vztah mezi akcí a pravdou právě tak jako mezi reflexí a pravdou. (ot. – vymezení termínu „kontinuita“, uspořádání jejích charakteristik)

OMEZENOST REFLEXE

13. Člověk nemůže vystoupit z reflektování nad reflektování jako vystupuje z akce distancí k reflexi. Odstoupit může od reflexe distancí k jiné reflexi (k reflexi druhého stupně, atd.), ale z „mechanismu“ reflektování není cesty. Nemůže se vyrvat kontinuitě. Umožňuje-li kontinuita reflexi, pak také zároveň brání jejímu konečnému dokonání. A rovněž proto se dalšími stupni reflexe reflektující vzdaluje od původního intencionálního předmětu.

14. Člověk také nemůže vystoupit mimo svět, který nazývá celkem, a proto si nemůže být jist svou reflexí a reflektováním vůbec. Nemůže se zbavit předmětného světa a jeho trvání, aby nahlížel ze zcela nezávislé pozice.

(ot. – Husserlovo pojednání o „ohledu“)

RELIKTY

15. Relikt – trvání čehokoliv, co neodpovídá pravdě (ot. – vymezit si „odpovídání pravdě“)

16. Relikt, který poznám jako relik, poznám jako relik již minulý, který trval přinejmenším do momentu, kdy jsem ho jako relik poznal. Proto mohu (a vlastně i mám) jeho trvání dál a možnost trvání do budoucnosti jen předpokládat. Jako k takovému se má reflexe ještě přímo nevztahuje.

17. Potřebuji se však odříznout od reliktu jako takového, jaký může trvat dál, ale jaký nemusí, poté co jej od sebe odříznu.

18. Pojímám-li relik jako to, co trvá neodpovídá pravdě, znamená to i, že relik mi brání v pravém přístupu k pravdě a v pravé otevřenosti vůči budoucnosti. pozn. trvání reliktu do budoucnosti je jen možné i proto, že není jisté zcela, zda budu trvat i já jako nositel dotyčného reliktu.

19. Při odstranění reliktu mi nemůže jít o jejich zničení (nemohu zničit minulost), ale o zrušení jejich trvání či přetrvávání, tak aby celky reliktu se staly zcela minulými.

20. Relikt může být reliktem od samého svého počátku (lež odporující pravdě) anebo se něco může teprve reliktem stát (biblický příklad: v době starozákonní bylo „oko za oko“ odpovídající pravdě, zatímco v době novozákonní nikoliv – v prvním případě bránilo krevní mstě, ve druhém případě bránilo odpouštění a lásce)

³ Husserlův termín

21. Odříznout se od reliktu je ovšem značně problematické. Bylo by jistě značně usnadňující, kdybychom mohli budoucnost zcela anticipovat a předem se trvání reliktů vyvarovat – kdyby to ovšem bylo možné. Navíc, jak jsme již naznačili, reflexe je vždy jen částečná, byť může být i dosti složitě strukturovaná. I proto se tedy stává, že ani reliktu, o kterém víme, nedokážeme zabránit v jeho trvání a relikt se jakoby vrátí.

VZTAH REFLEXÍ DVOU SUBJEKTŮ

22. Mezi dvěma subjekty je přirozená distance, která se však umenšuje, děje-li se mezi nimi vztah (vztahy). Jinak řečeno, tato distance je mezi různými trváními různých subjektů jako celků (lépe formulovat)

23. Užijeme-li opět přirovnání k reflektoru, tak máme jakoby např. dva reflektury, které sice samy sebe osvětlit nemohou, ale mohou osvětlit jeden druhého.

24. Subjekt A reflektuje svůj vztah k subjektu B mj. na základě určité akce, jejíž je A účastníkem (neboli: reflektuje svůj vztah k té akci)

25. Subjekt B zase ze své (tj. vůči A distancované) pozice reflektuje svou akci. Znamená to tedy, že k dispozici jsou dva výsledky dvou reflexí, přičemž tyto dvě reflexe se vztáhly k dvěma různým intencionálním předmětům (A: svůj vztah k akci B; B: jeho akce), které si však odpovídají.

26. Nereflektuje-li však subjekt B svou akci, může přijmout či nechat si vnutit – anebo na druhé straně může a priori odmítnout výsledek reflexe subjektu B, který mu byl zprostředkován. To je jeden ze způsobů vytváření reliktů – v tomto případě je obzvláště nyní patrná „nepatřičnost“ reliktu vůči subjektu, který jej přijal či nechal si vnutit.

27. Ponechávám-li přijaté „takové, jaké jsem je přijal“, znamená neohlížet se na svůj vztah k pravdě, jaký má být. Přijetí ještě neimplikuje dotazování se pravdy. Je zapotřebí, abych nejen přijal, ale abych to přijetí podrobil reflexi co nejdůkladnější, jaké jsem schopen.

28. Mohu tak postavit proti sobě dva výsledky dvou reflexí, z toho jeden zprostředkovaný, navíc z „vnějšku“ (...), ale opět ne tak, že jeden vyloučím a druhý ponechám – to nemá s reflexí nic společného – nýbrž že provedu novou reflexi k novému jejímu výsledku.

29. Přitom člověk často tenduje k preferování jednoho výsledku reflexe proti druhému, k ohlížení se. (...) na vlastní reliktu nebo na přejaté reliktu, aniž by si je jako reliktu uvědomoval.

DODATKY

30. Jedinečnost každé reflexe má odpovídat jedinečnosti aktu reflektovaného. Mýtus jedinečnost nepřipouští, a tak nepřipouští ani jedinečnost reflexe, tudíž ani reflexi. Jde mu vlastně o opakování, přičemž ale jedno opakování není totéž [nečitelné, dva řádky přes jeden...] o tomtéž –⁴

31. K čemu sebou vláčet mrtvolu? Je to sice možné, ale falešné. Vláčím-li na svém hrbu mrtvolu a chci-li se podívat přitom za sebe, otočím se – ale s mrtvolou, takže mrtvolu nespátřím a skončím jako Lotova žena, která sebou vlekla mrtvolu sodomského života. Mrtvolu spatřím, až od sebe odstoupím. Je psáno: „Nechte mrtvé, ať pochovávají své mrtvé“. Živí do hrobu nepatří. Minulé minulo, mám tedy šanci se rozhodnout.

32. Reflexe umožňuje abstraktní myšlení, meta-jazyk, meta-myšlení – jak?

33. Co mi je vnuceno, odpovídá především záměru toho, kdo mi to vnutil, mně však jen do té míry, abych to mohl přijmout.

⁴ O vztahu mýtu a reflexe – viz L.H.: „Reflexe víry ve Starém zákoně

34. Pojmy: např. pojem „řeka“ zahrnuje kteroukoli řeku kdekoli na Zemi před deseti lety, před sto lety stejně jako dnes a stejně zahrne je i za deset let, budou-li řeky dál téci. Řeknu-li však o Vltavě, že je řeka, není z toho pojmu jasné, co slovo „řeka“ znamená, co je pro řeky charakteristické, ani čím je Vltava proti jiným řekám charakteristická, ani čím je charakteristická oproti Vltavě před pěti sty lety. Proti jedinečnosti pojmu stojí jeho zahrnovačnost. Teprve v pohledu na urč. intencionální objekt spatříme jedinečnost intencionálního objektu a reflexí jedinečnost pochopíme a vlastně onen intencionální objekt skutečně uvidíme, protože prve jsme na něj prve hleděli, byl v našem zorném úhlu, ale neviděli jsme v jeho jedinečnosti. – souvislost s mýtem